

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Ecclesiasticae Pars ...

HISTORIAE EC||CLESIASTICAE PARS || PRIMA, QVA CONTI-||NENTVR ||
Eusebij cognomento Pamphili Cæsareæ Palæ-||stinæ Episcopi lib. 10.||
Eiusdem de vita Constantini magni lib. 4.|| Oratio Constantini magni ad
sanctoru[m] cœtu[m].|| Oratio eiusdem Eusebij in laudem Constanti-||ni
magni ad trigesimum ...

Christopherson, John

[Köln], 1569

De vitae exitu tyrannorum, & quae verba ante mortem suam habuerunt.
Cap. VIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29861

tatem fame urgebantur, in vnum coacta, omnibus panes dispertierunt: vsque adeo vti hoc præclarum facinus per omnes homines cōstanti fama & magna celebritate peruaderet, & singuli Christianorum Deum gloria & laude prædicarent, eosq; solos pios, & veros Dei cultores re & factis cōprobatos faterentur. Pro quibus rebus ad hunc modum confectis, magnus ille & cælestis Christianorum propugnator Deus, simul atq; his calamitatibus, quas supra commemorauimus in omnes infideles pro maleficiis quæ præter æquum in nos admisissent, terrorem suum & indignationem palam ostenderit, clemētem & eximium suæ de nobis prouidētiae splendorē de integro aduersum nos effudit: nobisq; tanquā in profunda tenebrarum caligine constitutis, mirandū in modum præclarum pacis suglumē cœlitus demisit: & omnibus planū fecit, se Deū esse, qui nostrarum rerū semper diligentē rationem dūcit, qui populum suum castigat, qui rebus afflictis, cū tempus postulat, eum coercet, qui rursus, vbi suos disciplina & correctione satis affligerit, se propitiū & beneuolum, his quī in eo spem ponunt manifesto declarat.

De vitæ exitu tyrannorum, & que verba ante mortem suam habuerunt. CAP. VIII.

Constantinus igitur (quem imperatorem ex imperatore, & religiosum ex religiosissimo patre, & omnino modestissimo satum supra diximus) Dei omnium rerum opificis & seruatoris nostri impulsu contra improbissimos tyrānos excitatus, bello iure & legitime indictio susceptoq;, Deo opem ferēte, Maxentiū Romæ mirandū in modū deuicit. Maximinus itē Oriētis tyrānus nō lōgo tēpore post Maxētij occasum in vita manēs, ab imperatore Licinio nondū insaniēte in bello turpissime superatus fuit, & propterea tandē mœrore cōfectus occubuit. Constantinus autem imperij honore & gradu summus, antea Romanorū, qui tyrannide opprimebantur, admodum miseratus, Deum coli, verbumq; eius, omniū seruatorē Iesum Christum auxilio sibi fore precibus obnixè obtestatus

Hic quædam verba in cōuertendo ad ijcimus, quo historia & vere perspicua; ex- plicetur;

& ipsa sibi consentiat. Nam maximinus non in bello occubuit, ut verba Græca præ se ferunt, sed postea domi graui morbo mortem appetijt.

EVSEBII HISTORIAE

perrexit ire cum toto exercitu, quò Romanis, libertatem ex maioribus illis traditã, iamq; amissã recuperaret. Maxentius ergo magicarum præstigiãrum machinis potius, quàm subiectorũ benevolentia fretus, extra portas ciuitatis minime egredi ausus est. Et quanquam innumerabili armatorum multitudine, & infinitis copiis, turmisq;, omnem locũ, agrum & ciuitatem, quæcunq; vel circa urbem Romam, vel intra totius Italiæ ambitũ ipsi inseruiebant, muniuerat, tamen Constantinus imperator Dei præsidio nixus, primã, secundã, & tertiam aciem tyranni ex aduerso instructam adortus, per facile omnes cepit subiugauitq;, & adeo magnã Italiæ partẽ iam peragrarat, vti quã proximè Romã accesserit: deinde ne dũ Tyrannũ obsideret, ipsos etiã Romanos oppugnare cogeretur, Deus tãquam catenis quibusdam tyrannũ ex vrbe extraxit, & longo in teruallo à portis constituit: & opera sua iam olim contra impios edita, inq; sacris libris tanquam in tabulis inscripta (quæ quamuis fabulæ loco apud plerosq; habeantur, fideq; careant, fidelibus tamen pro certo creduntur) re ipsa omnibus, vt cõprehendam breui, tã infidelib⁹ quàm fidelibus qui has res gestas tã admirabiles oculis aspexerint, vera esse cõfirmavit. Quemadmodũ enim ipse Moyses, & antiquorũ ac piorũ Hebræorũ tẽporibus Deus Pharaonis currus & eius copias deiecit in altũ, & delectos ascensores satellitesq; regios in mari rubro demersit, vndisq; obruit: Sic Maxentius, quiq; cum eo erãt, armati & stipatores, in altũ Tyberis gurgitẽ, tanquam lapis, præcipites deciderunt. Nam tyrannus, cũ Dei virtute Constantino opem ferente, terga dedisset, & in ipsa fuga fluuium ex aduerso obiectum (in quo lintribus iunctis, & pòte artificiose fabricato machinam ad suam ipsius interneciõnẽ construxerat: vnde illud vere in eum dici potest: lacũ aperuit, & effodit eum, & incidet in foueam quam fecit: conuertetur labor eius in caput ipsius, & in verticẽ ipsius iniquitas eius descendet) trajicere cõpisset, pòtis in fluuii iunctiõne & compage dissoluta, transitus subsidit, ruitq; & de repente lintres cum ipsis viris in profundum labuntur: ipseq; scelestissimus tyrannus primus omnium in anem præceps cadit. deinde satellites eius (sicut diuina loquun-

Exod. 15

Psal. 7.

loquuntur oracula) veluti plumbū in rapidum aquæ gur-
gitem descenderunt: vti Constantinus cum suo exercitu
ope diuina victoriam adeptus, merito quidem, licet non
verbis, re tamen similiter cum Israëlitis & egregio Dei fa-
mulo Moyse, eadem quæ illi olim contra impium tyran-
num Pharaonem, canere, & cū Maria sorore Moyfis hoc *Psal. 7.*
modo dicere potuisset: cātemus Domino: gloriose enim
magnificatus est: equum & ascensorem deiecit in mare.

Adiutor & protector factus est mihi ad salutem. Et rur-
sus: quis similis tibi in diis Domine, quis similis tibi? glo-
riosus in sanctis, admirabilis & præclare faciens prodigia.
Ista igitur verba aliāq; his germana ac similia, Constanti-
nus ad Dei summi ducis & victoriæ authoris laudem cele-
brandam, rebus suis gestis pulchre exprimens Romam cū
triumpho & celebri pompa ingreditur. Ibi tum omnes ca-
teruatim cum tenellis pueris & mulieribus, tam qui erat
ex ordine senatorio, quàm qui alio honore præstabāt, cū
vniuerso populo Romano læto oculorum obtutu, luben-
tibus animis, faustis acclamationibus, & infatiabili gau-
dio, eum tanquam liberatorem, patriæ conseruatorem, &
patronum benignissimum exceperunt. At ille, vtpote pie-
tate in Deum tanquam naturaliter menti illius insita im-
butus, non omnino clamore illo & applausu populari cō-
motus, non laudum elatus præconio, sed subsidij à Deo
allati admodum conscius, confestim passionis seruatoris
trophæum in manu propriæ suæ statuæ & imaginis collo-
cari mandat. Atq; vt primum eius effigiem salutare signū
crucis dextra tenentem in celeberrimo loco totius vr̄bis
posuerant, eam inscriptione in basi latinis literis inscul-
pta præcipit insigniri: quæ hæc verba complexa est.

*Hoc salutari signo, vero fortitudinis iudicio, nostram ciuitatem
tyranni iugo liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, pri-
stine amplitudini & splendori restitui.* His de rebus Con-
stantinus & Licinius etiam, imperij cum illo particeps (qui
nondum in insaniam inciderat, qua postea mente auersa,
correptus est) Deū omniū bonorum, quæ ipsis obtigerāt
authorem ambo collaudāt, & vno consilio animorūq; cō-
sensu, legē pro Christianis absolutissimā accuratissimāq;
conscribūt. Ac incredibiles Dei in eos res gestas, & victo-
riam

EVSEBII HISTORIAE

riam contra tyrannū Maxentium habitā, ipsamq; legē ad Maximinū, qui tum gentes in oriente gubernabat, quiq; amicitia & benevolentiam erga ipsos gerere præ se ferebat, mittūt. Iste, his de rebus certior factus primū, utpote tyrannus, immensum animo dolorem cœpit: verū postea quanquam aliorum imperio cedere videri nolebat, neq; mandatum eorum diuulgare, metu tamen iubentū perterritus, hanc primā pro Christianis epistolā tanquam sua auctoritate compositam, præfectis suæ ditionis necessario perscribit: & in ea quæ ab ipso nunquā fuerant hæcenus factitata, commentitia ratione contra se ipse confingit.

Exemplar epistolæ tyranni Maximini.

Iouius Maximinus Augustus Sabino S.

Cum apud tuam grauitatem, tum apud omnes homines fatis increbuisse arbitror, dominos & patres nostros imperatores, Diocletianum, & Maximianum, quādo omnes fere homines relicto deorū cultu, se cum Christianorum gentes cōmiscuisse cōiunxisseq; intellexerant, recte sane mandasse, ut cuncti, qui à deorū suorum immortalium religione recessissent, aperta animaduersione & supplicio, ad eorum venerationem denuo reuocarētur. Verum cū ego felici quodam & prospero casu in orientē primū aduentarē, & cōplures homines, qui reip. prodesse possent, à iudicibus ob eā causam, quā modo posuimus, in loca quadam extranea relegatos animaduernerē cuiq; iudici mandata dedi, ut nemo illorū de reliquo in homines prouinciales crudeliter animaduerneret, sed blanda assentatione potius, adhortationeq; beneuola, ad deorū religionē eos reducere conaretur. Id tēporis igitur, dū iussa conuenienter & apposite à iudicibus iuxta mandatū meū obseruābatur, neminē ex partibus versus oriētem, vel missum in exilium, vel contumelia affectum contigit: imo vero etiam quia humanius cū illis agebatur, facilius ad deorū cultum se receperunt. Postea cum anno præterito prospero itinere Nicomediā proficiscerer, ibiq; cōmorarer, ciues eius ciuitatis simul cum deorum statuis ad me veniunt, maiorem in modum contendunt, ut Christiana gens nullo modo in ipsorū patria habitare permitteretur. Cæterum simulatque complures eius regionis viros in illis partibus domicilia sua habere perspexerā, sic illis responsum dedi;

eorum petitionem mihi pergratam esse, sed me non intellexisse illud idem ab omnibus postulari. Quod si qui essent, qui in illa superstitione perstare vellent, ita cuique pro suo arbitratu in instituto proprio persistendi libertatem permisi: & si sponte sua etiam deorum religionem amplectari in animum inducerent, non equidem inficiatus sum. Et sicut benignum responsum Nicomediae civibus dedi, sic ceteris civitatibus, quae adeo enixe idem a me contendissent, nempe ut nullus Christianus eorum civitates incoleret, necesse habui humanitus respondere: propterea quod idem istud cum antiqui imperatores omnes observassent, tum ipsis diis, quorum providentia omnes homines, omnesque resp. gubernantur, visum esset, ut eiusmodi petitionem, quam pro religione & cultu divini eorum numinis ad me retulerant libens admitterem: Quapropter licet tuae in primis aequitati ante hoc tempus a me per literas significatum sit perque mandata similiter imperatum, ut iudices contra provinciales, qui christianam gentem apud se retinere & incolumes servare nitantur, nihil acriter & acerbe statuunt, sed toleranter & placide eos ferant, tamen ne vel a beneficiariis, vel ab aliis quibuscunque contumelias, iniurias, aut molestas perturbaciones pati cogantur, his etiam literis tuam animi magnitudinem & gravitatem admonere consentaneum putavi, ut lenius potius sermone, & cohortatione benigna, nostros provinciales ad deorum curam ac religionem agnoscendam impellas. Unde si quis sua quadam animi inductione deorum cultum agnoscendum existimet, hunc libenter admittere convenit: sin nonnulli suam propriam religionem sequi velint, eorum arbitrio & potestati liberum relinquant, velim. Quocirca tua aequitas, quod tibi concedendum est, sedulo observare debet, & nemini facultas permittatur provinciales nostros contumelia vel molestia diuculandi: quandoquidem, ut supra scripsi, liberali admonitione potius, & blanda sermonis suavitate eos ad deorum venerationem & observantiam revocare par est. Atque quo ipsum nostrum mandatum in cognitionem omnium nostrorum provincialium veniat, edicto abs te edito, quod imperatum est divulgare debes. Ut primum ista Maximinus necessitate coactus

EVSEBII HISTORIAE

non sua adductus voluntate iusserat, deinceps propter
 veteratoriam & falso eumentiam sententiam, quã antea
 post parem nobis concessam libertatem ostēdisset, apud
 nonnullos nec verus, nec fide dignus habitus est. Idcir-
 co nemo nostrum aut conuentus cogere, aut se in aper-
 to & in oculis omnium collocare audebat. Nam in eius
 literis de hac re nulla facta est mentio, sed illud solum in
 ipsis mandabatur, ne quisquam nobis quicquã faceretur
 negotij. Conuentus autem agere, templa exãdificare vel
 aliud quippiam eorum, quã nobis in more posita sunt,
 transigere, eius literã neutiquam permiserunt. Et quanquã
 pacis & pietatis authores Constantinus & Licinius ad
 eum literas dederant, vt nobis hæc omnia peragendi li-
 beram faceret potestatem, & omnibus suis subiectis per
 leges & decreta idem concesserant: tamen scelestissimus
 ille si non diuina vltione eo detrusus fuisset, & ad extre-
 mum inuito animo ad idem largiēdum compulsus, nunquã
 ei assentiri in animum induxisset. Eius autem rei eius-
 modi causa fuit. Cum magnitudinē imperii ei non pro-
 dignitate (indignissimus enim erat) commissi, amplius
 rectè ferre non posset, sed propter vacuitatem modestiē
 imperatoris animū mire exornantis, ineptè res suscipere
 aggressus fuisset, & omni insolenti arrogantia ostēta-
 tione animū temere & incōsyderatè extulisset, iã cōtra im-
 perii cōsortes, qui ipsi omnibus rebus, vt genere, erudi-
 tione, dignitate, prudentia, & quod caput est omnium,
 moderatione animi synceraquã; in verū Deū pietate præ-
 stabant, cōfidenti mente facinus audax instituit: ac se sum-
 mū honoris gradū inter eos tenere prædicauit: atquã; adeo
 ad tantã tamquã; insanam processit dementiã, vt amicitia
 fœdere, quod pactus fuisset cū Licinio, rupto violatoquã;
 bellū crudele contra ius fasquã; omne excitaret. Tum ex-
 iguo tēporis momento omnia seditione permiscere, oēs
 ciuitates perturbare cœpit: exercitū ex hominibus mul-
 titudine infinitis cogere, acie contra Licinium instructa
 ad dimicandū exire, dæmonum fiducia, quos ipse deos
 putabat, cōstanter niti, & innumerabilibus armatorū co-
 piis arroganter se iactitare. Ac cū ad manus ventū esset,
 clemēti dei oblatu fuit & prouidētia prorsus destitutus.

victor

victoriaq; ex ipso vno & solo omniũ deo Licinio donata. Primũ ergo turba illa armatorũ, qua tantopere cõfusus fuerat, misere periit: & vbi satellites eum nudatũ desertumque reliquerant, & ad Liciniũ victorem se cõtulerant, infelix ille regium apparatus, ipsi certe parũ decorũ & consentaneũ, quã celerrime exiit, animoq; timido, abiecto, effœminatoq; in plebeiorũ multitudinem elanculũ irrepfit. Deinde fugam cepit & ruri inter vicos se abdidit: & dum ad hunc modum vitæ suæ salutis & incolumitati prospiciebat, ægre hostiũ manus euitauit. In quo plane diuina oracula certa veraque reipsa demõstrant: in quibus dictum est: Non saluatur rex per multã virtutem, & gigas nõ saluabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutem, in abundantia autẽ virtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi domini super metuẽtes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius: vt eruat à morte animas eorum. Sic igitur tyrannus totus ignominia & dedecore perfusus, vbi in sui imperij partes regressus fuit, primum furiosa bile inflammatus, multos sacerdotes ac prophetas deorum (quos iampridẽ ipse in summa habuerat admiratione, & quorum oraculis impulsus, bellũ susceperat) tanq; prestigiatores, veteratores, deniq; salutis ipsius proditores trucidat. Deinde christianorum deo gloriã tribuẽs, legẽ pro eorũ libertate accuratissimẽ plenissimeq; cõstituit, & extẽplo lethali angore excruciat, absq; vlla tẽporis dilatione decessit è vitã. Lex autem eius subiectis pro christianis promulgata talis fuit.

Exemplar legis siue decreti à tyranno pro Christianis editi.

Imperator Cæsar, Caius, Valerius, Maximinus, Germanicus,

Sarmaticus, Pius, Fortunatus, Inuictus, Augustus. Suis S.

PRouincialium nostrorum vtilitati assidue & sine intermissione cõsulere nos omni ratione decet: Atq; ea illis libenter velle præstare, quibus eorũ omnium emolumenta rectissime constituantur, & quæ videantur ad commune eorum adiumentum & commodũ vel maxime pertinere. Ac quæ reipu. præsidio cõueniant, quæq; cuiusq; menti & cogitationi grata sint, neminẽ ignorare, imo vero quæq; ad illud libenter se transferre, & velut

C c s

animò

EVSEBII HISTORIAE

animo recurrere, & singulos homines hoc intelligere, hoc intra se complecti, minime obscurum esse putamus. Cum igitur ante hoc tempus ex eo, quod patres nostri diuinissimi, Diocletianus & Maximianus mādauerant, ut Christiani à conuentibus agendis prohiberentur, multos tumultus, multasq; direptiones à publicis magistratum ministris fieri, & postea idē malum ad prouincialium nostrorū molestiā (quorū quieti cū primis prouidere laboram⁹) lōgius manare, eorūq; facultates dissipari & cōteri p̄spicue intelligeremus, literis, anno præterlapso, ad præfectos cuiusq; prouincię datis, decreuimus sanciuimusq;, ut si quis in animo haberet talē vitæ cōsuetudinem, aut religionis illius obseruationem cōsectari, hunc libere & absq; impedimento, suæ ipsius sentētiæ & instituto posse adhærescere, & à nemine omnino impediri, prohiberiq;, & illis facilem potestātē fieri, ut absq; metu aliquo aut suspicione, quod cuiq; visum esset, id quisq; trāsigeret. Verū iā nos minime præterit, iudices nōnullos nostra mandata, pro nihilo putasse, efficisseq; ut & nostri homines, nō modo de nostris edictis vehemēter dubitēt, verū etiā religionis institutis, quæ ipsis maxime placere videntur, præ metu lentius ac tardius se accōmodent. Quare ut deinceps omnis eausa dubitationis & timoris sublata sit, hoc edictū diulgari statuimus, quō omnibus plane cōstet, ex hac nostra donatione, liberā esse potestātē illis, qui istam sectā & religionē sequi voluerint, eam pro arbitratu sancte, ut eorū mos fert, & auguste excolēdi. Quin etiam ut dominica & sacras ædes reficiant à nobis concessum est. Et quo nostræ donatio liberalior & munificentior fiat, hoc etiā promulgandū censuimus, ut si quę ædes, aut agri christianorū iuris ante hac extiterint, qui ex patrum nostrorū mandato in ius fisci relati sunt, siue ex aliqua ciuitate occupati, siue ab alienati per venditionem, siue promunere alicui donati, hos oēs ad antiquū christianorū restituantur: hocq; mādauimus vri nostrā pietatē, & prouidentiam inde oēs satis dilucide animaduertant. Istę sunt ipsius tyranni voces, quas non anno integro post edicta contra Christianos columnis ab ipso proposita literis mandandas curauit. Ac cui paulō antē nos quidē impij,

Dei

*Resertuit hinc
a nos i integro*

Dei osores, & totius mundi pernicies videbatur, vsque adeo vt nec ciuitatē, nec agrum, nec solitudinē, aut locū desertū incolere nobis permissum esset, ab eodē iam decreta & legis pro nostra libertate conscriptæ sunt. Item qui non ita pridem igne, ferro, bestiarū, & volucrū lanatu ante oculos tyranni absumpti erant, & quoduis genus pœnæ, supplicii, & discufsionis è vita miserandum in modū, tanq̄ nequā & scelesti homines perpessi, hi iam ab eodē cum creduntur verā piāq; religionem colere, tum dominica refarcire permittuntur. Et iura quædam ad eos spectare idē tyrannus testatur ac cōcedit. Atq; eiusmodi palam cōfessus, aliquo saltem potiebatur beneficio: propterea quòd minus quam pati oportuerat, passus est: quī quidem repentina dei percussus glaga, in secunda bellī conflictatione occubuit. Ac talis vitæ exitus illi cōtigit, nō qualis ducibus bellicosus, qui pro virtute, proq; amicis & familiaribus in prælio fortiter se gerentes, fidenti animo gloriosam mortē subierunt: quando quidē ille, vt pote impius & dei aduersarius, dum ipsius exercitus passim iam in cāpo, instructa acie versabatur, domi ipse moratus, & intra parietes se occultans, inopinato dei flagello toto corpore percussus fuit, debitumq; pro sceleribus luit supplicium: sic vt grauibus dolorum stimulis, & acerbis cruciatibus morsu agitatū, famisq; confectus diritate, pronus in terram rueret. Eius etiam cæro vniuersa, ardore cælitus inuecto & haud aspectabili contabuit, adeo vt ea pedetentim exesa absumptaq; tota pristinæ formæ effigies tandē penitus deleretur, & tanquam simulachrum quoddam ossium exicatorum longinquitate temporis exhaustum attenuatumq; illi solum relinqueretur: sic vt qui præsto aderant, eius corpus nihil aliud esse extimarent, quàm sepulchrū animæ, quæ in eo quasi in cadauere penitus putrefacto defœdiebatur. Et cū æstus adhuc vehementius eum ex intimis medullis inflammasset, ei exili-

Maximū
inas

Desu